

Užsienio operos solistų gastrolės Valstybės teatre: asmenybės ir vokalo mokyklų identifikavimas

Tamara VAINAUSKIENĖ

Lietuvos muzikos ir teatro
akademija

II dalis

REIKŠMINIAI

ŽODŽIAI:

Valstybės teatras, užsienio operos solistės (sopranai), Marijana Čerkaskaja, Teiko Kiwa, Luisa Tapales-Isang, Caterina Jarboro, Tatiana Menotti, Toti Dal Monte, Marguerite de Monsy, Lilie Grandval, Marija Sokil, Valerija Barsova, Nina Koshetz, Nadežda Nearonova, Lidija Lipkovskaja, Barbara Darlys, Ewa Bandrowska-Turska, vokalo mokyklų genealoginiai ryšiai.

ANOTACIJA. Straipsnyje nagrinėjama svarbi, atskirai netyrinėta Valstybės teatro Kaune veiklos sritis – užsienio operos solistų gastrolės. Remiantis archyvų dokumentais, literatūra, spektaklių recenzijomis, kitais aktualiais informacijos šaltiniais, siekiama išsiaiškinti ir pristatyti, kokie dainininkai buvo atvykę gastrolių į Valstybės teatrą, nustatyti, kokioms vokalo mokykloms jie atstovavo, kokius vaidmenis atliko Valstybės teatre, kaip užsienio solistus įvertino to meto lietuvių muzikos kritikai, kokia gastrolių reikšmė. Straipsnyje taikomas istorinis-analitinis tyrimo metodas. Straipsnį sudaro dvi dalys. Šiame leidinio numeryje skelbiama antroji straipsnio dalis¹.

Antroje straipsnio dalyje pristatomi Valstybės teatro operų spektakliuose dainavę užsienio sopranai. Identifikuojant gastrolierius paaiškėjo, kad būtent sopranai sudarė didžiausią iš svetur atvykusių solistų dalį: iš 55 dainininkų net 21 priklausė šiam balso tipui². Atlikėjos buvo įgijusios gerą išsilavinimą, kai kurios jų atstovavo garsioms dainavimo mokykloms. Deja, apie daugelį anuomet žinomų solisčių išliko nedaug informacijos, o atskirais atvejais dainininkų menas liko visai nedokumentuotas. Straipsnyje panaudoti archyviniai šaltiniai, istorinėje spaudoje publikuotos kritikų įžvalgos yra svarbūs

- 1 Pirmą straipsnio dalį žr. Vainauskienė, T. Užsienio operos solistų gastrolės Valstybės teatre: asmenybės ir vokalo mokyklų identifikavimas. *Ars et praxis*, 2022, Nr. 10, p. 45–63.
- 2 Pirmoje straipsnio dalyje buvo pristatytos latvių operos solistės Milda Brehmane-Štengele ir Greta Pėrkone, estų sopranai Olga Tiedeberg-Torokoff ir Ida Aava-Loo, rusų išeivijos atstovė Marija Kuznecova (Maria Kousnezoff-Massenet), italų sopranai Anna-Maria Guglielmetti ir Clara Jacobo.

Valstybės teatre Kaune gastroliavusių užsienio sopranų veiklos liudijimai. Dalies atlikėjų vokalinę kultūrą iliustruoja išlikę balso įrašai.

Pirmoji užsienio dainininkė, pakviesta gastrolių į Valstybės teatrą, buvo **Lidija Lipkovskaja** (1884–1955[1958]). Buvusi Sankt Peterburgo Marijos teatro solistė, garsi lyrinio-koloratūrinio soprano vaidmenų atlikėja Lipkovskaja ir mūsų dramatinis sopranas Vladislava Grigaitienė atstovavo tai pačiai dainavimo mokyklai. Abi baigė Sankt Peterburgo konservatoriją, Natalijos Ireckajos dainavimo klasę. Ireckajos vokalinės kultūros paveldas grįstas įžymios García'ų šeimos tradicijomis, kurių ištakos siekia *bel canto* epochos pradžią. Greičiausiai pažintis su Grigaitiene lėmė Lipkovskajos pasirodymą Kaune. Po studijų Sankt Peterburge Lipkovskaja tobulinosi Milane pas buvusį „La Scala“ dirigentą, vokalo pedagogą Vittorio Maria Vanzo³. Solistė dainavo didžiausiuose Italijos teatruose, Milano „La Scala“, dirguojant Arturo Toscanini (1910 m. specialiai Lipkovskajai šiame teatre buvo pastatyta Vincenzo Bellini opera *La Sonnambula*), taip pat Niujorko „Metropolitan Opera“ teatre, kur jos scenos partneriai buvo Enrico Caruso, Titta Ruffo, Alessandro Bonci. Nuo 1919 m. solistė gyveno emigracijoje, gastroliavo Pietų Amerikoje, Kinijoje, Japonijoje, Singapūre, Indijoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje. Buvo pirmoji Amilcare Ponchielli operos „Valensijos maurai“ (*I mori di Valenza*) Elėmos vaidmens atlikėja (Monte Karlo „Théâtre du Casino“, 1914). Anot Jules Massenet, Lipkovskaja buvo geriausia jo girdėta Manon (to paties pavadinimo kompozitoriaus operoje). Vėliau Massenet specialiai Lipkovskajai perrašė Thaïs partiją. Solistė garsėjo ir kamerinės muzikos interpretacijomis, daug koncertavo viena ir su Dmitrijumi Šostakovičiumi, Leopoldu von Aueriu. Kamerinį repertuarą ir operų partijas Lipkovskaja atliko originalo kalba – tai anuomet buvo reta. Nuo 1937 m. ji dėstė Kišiniove, Bukarešte, Paryžiuje, Beirute (ten mirė). Tarp tarptautinių pripažinimą pelniusių Lipkovskajos mokinių buvo rumunų kilmės operos solistė Virginia Zeani.

Gražaus tembro, plataus diapazono (trys oktavos) Lipkovskajos lyrinis-koloratūrinis sopranas, virtuozinė technika, artistinis talentas lėmė didelę solistės sėkmę ir populiarumą. Ji buvo lyginama su Maria Malibran, Adelina Patti, Marie van Zandt, Amelita Galli-Curci ir kitais įžymiais sopranais (Пружанский 1991: 282–283). Lipkovskajos meną liudija „Columbia Graphophone Company“ ir „Amour Gramophone Record“ 1911–1912 m. balso įrašai. Soprano lyrinę plotmę nuostabiai perteikia Nikolajaus Rimskio-Korsakovo operos „Caro sužadėtinė“ Marfos arijos tobula kantilena, taip pat

3 Vittorio Maria Vanzo (1862–1945) – italų dirigentas, pianistas, kompozitorius, vokalo pedagogas. Kaip dirigentas, ypač garsėjo Richardo Wagnerio operų interpretacija. Jaunystėje Vanzo dirbo akompaniatoriumi garsaus verdiškojo baritono Felice Varesi dainavimo mokykloje. 1906 m. baigęs dirigento karjerą, dėstė savo dainavimo mokykloje Milane.

Giuseppe'ės Verdi operos *Rigoletto* Gildos, Giacomo Puccini operos „Bohema“ Mimi, Gaetano Donizetti *Lucia di Lammermoor* Lucia'os partijų dainingi fragmentai. Virtuozinė balso prigimtis, jo valdymo precizija, koloratūros grožis atsiskleidžia Gioachino Rossini operose – tai nepriekaištingai atlikta Semiramidės I v. kavatina, puikus Rosinos ir Figaro I v. duetas „Dunque io son“ su ispanų baritonu Ramonu Blanchartu.

Pirmą kartą Valstybės teatre Lipkovskaja dainavo 1924–1925 metais⁴. Į Kauną atvyko ir 1926 m. pavasarį⁵ – tai buvo paskutinis solistės pasirodymas mūsų operos scenoje. Valstybės teatre ji atliko Rosinos, Gildos, Juliette'os ir Violettos vaidmenis⁶, taip pat surengė koncertą⁷.

1926 m. kovo–balandžio mėnesiais gastrolėms į Kauną buvo pakviestos dar dvi solistės – Marijana Čerkaskaja ir Marguerite de Monsy⁸. Paaikšėjo, kad teatro direkcijai buvo svarbu ne tik pristatyti publikai užsienio primadonas, pajavairinti Kauno kultūrinį gyvenimą, bet ir pagerinti teatro finansinę padėtį. Kreipdamasis į Švietimo ministeriją, tuometis Valstybės teatro direktorius Liudas Gira argumentavo: „artimiausiomis savaitėmis, p. K. Petrauskui išvykus lig Velykų gastroliuoti Latvijon ir Estijon, [...] dainininkės bus ypač reikalingos Valstybės teatro pajamoms pakelti“⁹. Ta aplinkybė išliko svarbia gastrolių organizavimo paskata. Kita vertus, ne visada Valstybės teatro interesų buvo paisoma. Pavyzdžiui, planuota pratęsti pelningas 1926 m. Lipkovskajos gastroles ir gegužės pabaigoje (tuo laikotarpiu įplaukos į teatro kasą būdavo gerokai kuklesnės), pakviesti solistę dar ir Puccini operos *Madama Butterfly* spektakliui. Gira Švietimo

4 Pijaus Adomavičiaus rašte švietimo ministrui pateiktas Švietimo ministerijos ir valstybės kontrolieriaus sutikimas. Žr. Einančio Valstybės operos direktoriaus pareigas Pijaus Adomavičiaus 1925 m. kovo 17 d. raštas Nr. 174 švietimo ministrui. Lietuvos literatūros ir meno archyvas (LLMA), f. 101, ap. 1, b. 104, l. 29.

5 Buvo prašoma Lipkovskajai išduoti leidimą gyventi Lietuvoje nuo balandžio 10 iki 25 dienos. Žr. Valstybės teatro direkcijos pirmininko Liudo Giros 1926 m. kovo 13 d. raštas Nr. 195 Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 41.

6 Plačiau žr.: Valstybės teatro direkcijos pirmininko Liudo Giros 1926 m. balandžio 20 d. raštas Nr. 297 Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui. Žr. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 65. // Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjo L. Volodkos 1926 m. balandžio 26 d. raštas Nr. 4209 Valstybės teatro direkcijos pirmininkui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 72.

7 Leista 1926 m. balandžio 30 d. surengti Lipkovskajos koncertą. Žr.: LR Valstybės kontrolės Bendrosios revizijos departamento direktoriaus 1926 m. balandžio 29 d. raštas Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 87.

8 Prašoma valstybės kontrolieriaus sutikimo mokėti teatro kviečiamoms gastrolierėms Čerkaskajai, Lipkovskajai ir de Monsy atlyginimą. Raštą pasirašė švietimo ministras Kazimieras Jokantas ir aukštesniojo mokslo tarėjas L. Volodka. Žr. Švietimo ministerijos 1926 m. kovo 17 d. rašto Nr. 2884 nuorašas valstybės kontrolieriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 56.

9 Valstybės teatro direkcijos pirmininko Liudo Giros 1926 m. kovo 13 d. raštas Nr. 195 Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 40.

ministerijai situaciją apibūdino taip: „Ta proga turiu pažymėti, jog šiuo metu, taip jau atšilus orui, jokie paprastieji spektakliai, išskyrus nebent spektaklius su tokiais plačiai žinomais ir mėgiamais gastrolieriais, kaip L. Lipkovskaitė ir panašūs, nebeįstengs pritraukti Teatran publikos ir spektakliai be gastrolierių bus jau ligi šio sezono pabaigos pustušti arba negalės – dėl publikos stokos – visai įvykti.“¹⁰ Buvo sulygtas kuklus tokio lygio solistei honoraras (25 % bruto spektaklio pajamų), bet švietimo ministras prašymo tenkinti nesutiko¹¹.

Taip pat 1926 m. pavasarį paskutinį kartą Valstybės teatre dainavo dramatinis sopranas **Marijana Čerkaskaja** (1876–1934). Ji baigė Sankt Peterburgo konservatorijos profesorės Carolinos Ferni-Giraldoni dainavimo klasę ir perėmė iš mokytojos turtingą vokalinės kultūros paveldą¹². Bemaž du dešimtmečius Čerkaskaja buvo Sankt Peterburgo Marijos teatro primadona, gastroliavo Europoje, Azijoje, JAV, Lotynų Amerikoje. Tarptautinį pripažinimą pelnė kaip Richardo Wagnerio operų atlikėja – buvo ryški *Isolde*, *Brünnhilde*, *Ortruda*, *Elisabeth* (*Tristan und Isolde*, „Nybelungo žiedas“, *Lohengrin*, *Tannhäuser*). Tam tikrų Čerkaskajos vokalinės kultūros palikimo ženklų aptinkame ir Lietuvoje. Stasio Šimkaus pakviesta, 1925–1926 mokslo metais ji dėstė dainavimą Klai-pėdos muzikos mokykloje. Tarp Čerkaskajos mokinių buvo būsimoji Valstybės teatro solistai Antanina Dambrauskaitė, Juozė Augaitytė, Stepas Sodeika, Vladas Ivanauskas ir kt. Nuo 1926 m. rugsėjo iki gruodžio mėnesio pedagoginę veiklą Čerkaskaja tęsė Kauno konservatorijoje¹³. Tuo laikotarpiu kelis kartus dainavo Valstybės teatre, atliko Tatjanos (Pietro Čaikovskio „Eugenijus Oneginas“, 1925) ir Lizos (Čaikovskio „Pikų dama“, 1925 ir 1926)¹⁴ vaidmenis. 1926 m. kartu su pianistu Vladimiru Ružickiu

10 Valstybės teatro vadovybė prašo leisti surengti dar vieną Lipkovskajos spektaklį gegužės 26 arba 27 d. Žr. Liudo Giros 1926 m. gegužės 20 d. rašto Nr. 381 Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui nuorašas. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 98.

11 Raštą pasirašė aukštesniojo mokslo tarėjas L. Volodka. Žr. Švietimo ministerijos 1926 m. gegužės 26 d. raštas Nr. 5393 Valstybės teatro direkcijos pirmininkui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 105.

12 Carolina Ferni-Giraldoni (1839–1926) – smuiko virtuozė, operos dainininkė ir vokalo pedagogė. Dainavimą studijavo pas verdiškąjį baritoną, pirmąjį ir ryškiausią savo laikmečio Rigoletto vaidmens atlikėją Varesi, vėliau įgūdžius tobulino pas Giudittą Pastą. Drauge su sutuoktiniu, įžymiuoju baritonu Leone Giraldoni, Milane įsteigė privačią dainavimo mokyklą (tarp jos mokinių – Eugenia Burzio, Eugenio Giraldoni (sūnus) ir kt.). 1895–1921 m. Ferni-Giraldoni profesoriavo Sankt Peterburgo konservatorijoje.

13 Čerkaskaja-Paleček Marijana. Asmens byla. Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 391, ap. 7, b. 1002, l. 1–12.

14 1925 m. Čerkaskaja pakviesta dviem gastroliniams spektakliams (lapkričio 19 ir 21 d.), atlyginimas – po 1 000 Lt už kiekvieną spektaklį. Žr. Švietimo ministro Kazimiero Jokanto ir aukštesniojo mokslo tarėjo L. Volodkos 1925 m. lapkričio 10 d. raštas valstybės kontrolieriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 104, l. 87. // Švietimo ministerijos kanceliarijos viršininko 1925 m. lapkričio 17 d. raštas Nr. 12242 Valstybės teatro direkcijai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 104, l. 89. // Taip pat Čerkaskaja buvo pakviesta

Valstybės teatre surengė labdaros koncertą¹⁵. Į Kauną gastrolių buvo atvykęs ir Čerkaskajos sūnus, baritonas Aleksejus Čerkaskis-Palečekas – 1931 ir 1937 m. Valstybės teatre jis dainavo Oneginą, ryškiausiai savo vaidmenį¹⁶.

1926 m. kovo pabaigoje į Kauną iš Paryžiaus atvyko **Marguerite de Monsy** (1892–?) – pirmoji ne rusų kilmės dainininkė iš Vakarų Europos¹⁷. Solistės vizitas buvo išskirtinis ir, anot Giros, įvyko „rekomenduojant Prancūzijos artistų apsimainymo d-jai, turinčiai artimiausių ryšių su Paryžiaus meno pasauliu“¹⁸. Į dainininkę teatro vadovybė dėjo daug vilčių: de Monsy gastrolės „įvestų Kauną ir mūsų Valstybės teatrą į didžiąją pasaulinę artistinę rinką, supažindintų per minėtąją gastroliere, žinomąją ir įtakingą (yra ji dabartinio prancūzų ministerio de Monsy artima giminaitė), mūsų Teatro jėgas su Paryžiumi – tuo žymiausiu pasauliniu meno centru – ir tuo pat padėtų mūsų artistams geriau prisiskinti sau kelią Lietuvos garbei į Vakarų Europą“¹⁹. Teatrą tenkino de Monsy kontrakto sąlygos. Dainininkė važiavo specialiai į Lietuvą ir kitur Baltijos šalyse gastrolių neplanavo, todėl prašė padengti tik kelionės išlaidas (iš Paryžiaus į Kauną kelionė traukiniu antra klase kainavo 567 Lt 90 ct ir tiek pat atgal)²⁰. Valstybės teatre solistė atliko Violettos, Gildos, Juliettės (Charles'o Gounod *Roméo et Juliette*) vaidmenis²¹.

1926 m. kovo 20 d. Valstybės teatre atlikti Lizos vaidmenį Čaikovskio operoje „Pikų dama“ – už jį skirtas 1 000 Lt honoraras. Žr. Valstybės teatro direktijos pirmininko Liudo Giros 1926 m. kovo 13 d. raštas Nr. 195 Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 40.

- 15 Prašyta leisti Kauno valstybinės muzikos mokyklos pedagogams Čerkaskajai ir Ružickiui Valstybės teatre rugsėjo 26 d. surengti koncertą, be to, teigta, kad per koncertą surinktos lėšos bus skirtos muzikos mokyklos neturtingiems mokiniams šelpti. Yra užfiksuoti Valstybės teatro direktoriaus Antano Sutkaus teigiama rezoliucija ir prierašas, kuriame, turint galvoje koncerto tikslą, jis siūlė salę išnuomoti mažesne kaina. Žr. Kauno valstybinės muzikos mokyklos direktoriaus 1926 m. rugsėjo 18 d. raštas Nr. 851 Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 143.
- 16 Andrius Oleka-Žilinskas prašė leisti Palečekui gegužės 5 d. atlikti Onegino vaidmenį Čaikovskio operoje „Eugenijus Oneginas“ ir mokėti už spektaklį 20 % bruto pajamų, bet ne mažiau kaip 750 Lt. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Andriaus Olekos-Žilinsko 1931 m. gegužės 1 d. raštas švietimo ministrui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 110, l. 85. // 1937 m. gegužės 18 d. P. Čaikovskio operos „Eugenijus Oneginas“ spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 135, l. 251 a. p.
- 17 Plačiau žr.: Valstybės teatro direktijos pirmininko Liudo Giros 1926 m. kovo 13 d. raštas Nr. 195 Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 41.
- 18 Ten pat, l. 40.
- 19 Ten pat.
- 20 Ten pat, l. 41.
- 21 Ten pat, l. 40. // Prašyta pranešti de Monsy, kad jos gastrolėms Valstybės teatre rezervuotos kovo 23, 25 ir 27 dienos. Žr. Valstybės teatro direktijos pirmininko Liudo Giros 1926 m. kovo 9 d. raštas Nr. 179 Prancūzijos Respublikos atstovui Lietuvoje p. Padovani. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 35.

1926 m. gegužės mėnesį Valstybės teatrą aplankė buvusi Umberto Masetti²² mokinė **Nina Koshetz** ([1892]1894–1965)²³. Ji dainavimo įgūdžius tobulino Paryžiuje pas įžymų dramatinį sopraną, Pauline'os Viardot-García'os mokinę Félia Litvinne – toji vokalines kultūros tapatybę sieja Koshetz su mūsų operos solistėmis, taip pat sopranais Grigaitiene ir Adele Nezabitauskaite-Galauniene (jos irgi tobulinosi pas Litvinne). Nuo 1919 m. Koshetz emigravo ir dainavo Čikagos „Lyric Opera“, buvo Los Andželo operos solistė (nuo 1930 m.), gastroliavo JAV ir Europos teatruose. Dainavo ansamblyje su Sergejumi Rachmaninovu (kompozitorius paskyrė Koshetz šešių romanų ciklą op. 38), Aleksandru Glazunovu, Nikolajumi Metneriu, Maurice'u Raveliu (per jo 1928 m. turą po Šiaurės Ameriką) ir kt., pirmoji atliko Sergejaus Prokofjevo operos „Meilė trims apelsinams“ (*L'amour des trois oranges*) Fata Morganos vaidmenį (Čikaga, 1921). Baigusi sceninę karjerą gyveno Holivude, dėstė dainavimą, dalyvavo filmavimuose.

Valstybės teatre Koshetz atliko Lizos (Čaikovskio operoje „Pikų dama“) ir Tamaros (Antono Rubiņšteino operoje „Demonas“) vaidmenis²⁴. Atlikėjos prigimtis sujungė unikalų balsą, didelį artistinį talentą ir įgimtą muzikalumą (Пружанский 1991: 236–237). Amžininkų įžvalgas iliustruoja „Victor“ ir „Schirmer“ kompanijų 1928–1929 ir 1940 m. solistės balso įrašai, kuriuos išleido „Nimbus Records“ serija „Prima Voce“. Didžiąją dalį 1940 m. įrašų sudaro rusų kompozitorių kūriniai, tarp jų Rachmaninovo romanšai „Alyvos“ (*Сирень*, ž. Jekaterinos Beketovos) ir „Nedainuok, gražuole, man“ (*He noj, красавица, при мне*, ž. Aleksandro Puškino). Koshetz akompanavo amerikiečių pianistas Celius Dougherty – jis grojo ansamblyje su daugeliu įžymių solistų, kaip antai Marian Anderson ir Alexander'as Kipnis.

1928 m. pavasarį Valstybės teatro publika išgirdo tuometinio Leningrado valstybinio akademinio operos ir baletų teatro (buvęs Sankt Peterburgo Marijos teatras) solistę

22 Umberto Masetti (1869–1919) – italų kompozitorius, dainininkas (tenoras) ir pedagogas. Baigė Bolonijos muzikos licėjų – jame mokėsi fortepijono, kompozicijos ir dainavimo pas Alessandro Busi. Nuo 1891 m. kurį laiką dainavo koncertuose ir dirigavo. Penkerius metus buvo Busi asistentu, o nuo 1895 m. tapo Bolonijos muzikos licėjaus dainavimo profesoriumi (tarp jo mokinių – Riccardo Stracciari ir Fernando Carpi). 1899–1919 m. Masetti profesoriavo Maskvos konservatorijoje, pagrindė reikšmingą vokalo pedagogikos kryptį. Jo mokiniai: Antonina Neždanova, Barsova, Koshetz, Nadežda Obuchova, Anatolijus Dolivo, Marija Vladimirova ir kt.

23 Buvo prašyta leisti atvykti iš Latvijos (Rygos) į Lietuvą gastrolių gegužės 5–7 d. buvusią Maskvos Didžiojo teatro primadoną Koshetz. Žr. Valstybės teatro direktijos pirmininko Liudo Giros 1926 m. balandžio 8 d. raštas Nr. 259 Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 64.

24 Planuota, kad Koshetz atliks Toscos (gegužės 5 d.) ir Lizos (gegužės 7 d.) vaidmenis. Buvo leista sumokėti 25 % bruto spektaklio pajamų solistei dainuojant vienai ir po 20 % dainuojant kartu su Petrausku. Žr. Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjo L. Volodkos 1926 m. balandžio 19 d. raštas Nr. 3953 Valstybės teatro direktijos pirmininkui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 105, l. 74.

Nadeždą Nearonovą (Ireckajos mokinė), kuri atliko Violettos ir Gildos vaidmenis²⁵. Taip pat kartu su vengrų smuikininku László Hajósu, kuris tuo metu dėstė Kauno muzikos mokykloje, koncertavo minėtos mokyklos salėje, o solistams akompanavo Balys Dvarionas. Anot *Lietuvos aid* bendradarbio Jono Bendoriaus, Nearonovos „koloratūrinis sopranas pakankamai tvirtas, pasižymi gražiu tembru ir aukšta koloratūros technika. Matyti rimtos mokyklos įtakos ir žymaus meninio subrendimo. [...] Savo dainavimu ir temperamentu publikoj sužadino daug entuziazmo ir daug kartų buvo kviečiama bisuoti“ (Bendorius 1928: 7).

Didelio susidomėjimo sulaukė 1935 m. rudenį įvykusios garsios ukrainiečių daininikės **Marijos Sokil** (1902–1999) gastrolės. Solistė baigė Jekaterinoslavo (dabar Dnipras) konservatoriją (Zinaidos Maliutinos, kuri buvo Masetti mokinė, dainavimo klasė). Vėliau įgūdžius tobulino Italijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje. 1933 m. tapo Vienos tarptautinio dainininkų konkurso laureate. Prieš atvykdamą į Kauną, 1934 m. rudenį su dideliu pasisekimu dainavo Berlyno valstybiniame operos teatre, atliko pagrindinius soprano vaidmenis Richardo Strausso („Rožės kavalierius“) ir Verdi (*Otello*) operose. Laikraštis *Deutsche Allgemeine Zeitung* rašė, kad „įžymios operos primadonos Marijos Sokil gastrolės [...] tapo operos sezono kulminacija“²⁶. Berlyno dienraščių publikacijose solistės menas apibūdinamas itin entuziastingai: pabrėžiamas unikalus, virtuoziškai valdomas jos balsas (*Deutsche Zeitung*); išskirtinė muzikinė kultūra, atlikimo technika, ori ir santūri laikysena (*B.Z. am Mittag*); „subtilus atlikimas ir operos scenai reta vaidyba“, „aukščiausia kultūra ir jausmas, derantis su preciziška technika ir tauriu balsu“ (*Völkischer Beobachter*)²⁷.

Iki 1933 m. Sokil buvo Kyjivo, Charkivo, Odesos operos teatrų primadona, nuolatos kviečiama gastrolių Maskvos Didžiajame ir Sankt Peterburgo Marijos teatre (tuometinis Leningrado valstybinis akademinis operos ir baletų teatras), lyginama su įžymiaisiais Ukrainos operos solistais Salomija Krušelnicka ir Aleksandru Mišuga. 1933 m. solistė

25 G. Verdi operos „Traviata“ 1928 m. gegužės 20 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 75, l. 138. // Prašyta išrūpinti švietimo ministro leidimą gegužės 18 d. Nearonovai dainuoti Verdi operoje „Traviata“. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Jurgio Savickio 1928 m. gegužės 12 d. raštas Nr. 156 Švietimo ministerijos specialio mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 107, l. 24. // G. Verdi operos *Rigoletto* 1928 m. gegužės 29 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 75, l. 143. // Prašyta išrūpinti švietimo ministro sutikimą gegužės 29 d. Nearonovai dainuoti Verdi operoje *Rigoletto*. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Jurgio Savickio 1928 m. gegužės 26 d. raštas Nr. 168 Švietimo ministerijos specialio mokslo tarėjui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 107, l. 28.

26 Spaudos atsiliepimai apie Marijos Sokil gastroles Berlyne, valstybinėje operoje 1934 m. lapkričio mėnesį. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 1.

27 Ten pat.

apsistojo Berlyne, gastroliavo svarbiausiuose Centrinės Europos operos teatruose²⁸. Nuo 1938 m. gyveno JAV, kur koncertavo Niujorke, Čikagoje, Filadelfijoje, daugelyje kitų Šiaurės Amerikos miestų. Nuo 1958 m. dėstė Filadelfijos muzikos akademijoje, vėliau savo privačioje studijoje.

Sokil gastroles Lietuvoje padėjo organizuoti Lietuvių ir ukrainiečių draugijos atstovas Ivanas Revjuk-Bartovičius²⁹. Valstybės teatre ukrainiečių kalba Sokil atliko Tamaros ir Marguerite'os (su Kipru Petrausku) vaidmenis³⁰, taip pat dainavo Kauno konservatorijos salėje (solistei akompanavo sutuoktinis, kompozitorius, dirigentas, pianistas Antinas Rudnickis). Buvo atkreiptas dėmesys į viešnios „puikų vokalą“ ir „labai vykusią“ vaidybą (Jakubėnas 1994: 551). 1935 m. spalio 29 d. Valstybės teatre Sokil kartu su Rudnickiu surengė dviejų dalių simfoninį koncertą (tai buvo IV Valstybės teatro simfoninis koncertas), kuriame atliko Vasilijaus Barvinskio dainas „Noktiurnas“ ir „Sonetas“ (abiejų kūrinių ž. Ivano Franko)³¹. Sokil balsas įamžintas „Asch Recordings“ (Niujorkas, 1941) išleistame plokštelių albume „Ukrainian Folk Songs“, į kurį solistė įrašė aštuonias Rudnickio aranžuotas ukrainiečių liaudies dainas (fortepijono partiją atliko Rudnickis).

Archyviniai dokumentai liudija, kad gastrolių organizavimas ne visuomet buvo sklandus: pasitaikydavo atvejų, kai sužlugdavo svarbios, Valstybės teatro jau suderėtos, gastrolės. 1935 m. rugsėjo mėnesį tuometis teatro direktorius Viktoras Žadeika kreipėsi į Švietimo ministerijos Kultūros reikalų departamentą, siūlydamas nustatyti aišką gastrolių organizavimo tvarką: „reikalinga, kad teatras iš anksto žinotų, kiek galima kuriam atlikėjui honoraro siūlyti. Iki šiol veikusi tvarka – gauti [Švietimo] Ministerijos ir V. [Valstybės] Kontrolės sutikimą dėl honoraro dydžio jau susitarus su gastrolieriu – yra visiškai nepriimtina, [...] Iki šiol veikusia tvarka Teatras net ir labai mažo honoraro niekam pasiūlyti negali, nes nežino, ar Ministerija su V. Kontrole jo dar labiau nesumažins. Tokiai padėčiai esant, visiškai negalimas joks susirašinėjimas su gastrolieriais ir

28 M. Sokil 1935 m. kovo 25 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 2.

29 Ten pat.

30 A. Rubišteino operos „Demonas“ 1935 m. spalio 31 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 134, l. 73 a. p. // Ch. Gounod operos „Faustas“ 1935 m. lapkričio 8 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 134, l. 80 a. p.

31 Rudnickis, dalyvaujant Sokil, buvo kviečiamas 1935 m. spalio 28 d. diriguoti simfoniniame koncerte pagal atlikėjų sudarytą programą, o už simfoninį koncertą sutartas 40 % bruto to koncerto pajamų honoraras. Tų pačių metų spalio 31 d. Sokil buvo kviečiama atlikti Tamaros vaidmenį Rubišteino operoje „Demonas“. Solistės honoraras – 25 % bruto spektaklio pajamų. Iš gauto honoraro atlikėjai privalėjo sumokėti įstatymais nustatytus valstybinius mokesčius. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos 1935 m. rugsėjo 16 d. raštas Antinui Rudnickiui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 117, l. 125. // Koncerto programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 90, l. 24.

negalimos jokios derybos su jais.⁴³² Žadeika prašė Švietimo ministerijos Kultūros reikalų departamento leisti gastrolieriams mokėti nuo 15 % iki 50 % bruto pajamų to spektaklio ar koncerto, kuriame jie dalyvavo: „Turėdamas tokį sutikimą, Teatras galės pradėti tartis su gastrolieriais ir pats nustatyti, kiekvienu atskiru atsitikimu, kiek kuriam mokėti. Tuo būdu bus išvengta daug nesusipratimų [...] ir galima bus įgyvendinti iš anksto numatytą planą.“⁴³³ Atrodo, pokyčių neįvyko.

Sėkmingos buvo rusų operos primadonos, Maskvos Didžiojo teatro solistės **Valerijos Barsovos** (1892–1967) gastrolės. Maskvos konservatorijos absolventė, Masetti mokinė, pasižymėjo įgimtu muzikalumu, puikiu nepriekaištingai suformuotu ir išlavintu balsu. Valstybės teatrą Barsova aplankė tris kartus: 1929³⁴ ir 1930³⁵ m. pavasarį (atliko Gildos, Violettos, Rosinos ir Juliettės vaidmenis), taip pat 1936 m. vasario mėnesį – tada Kauno publika trečią kartą išgirdo solistę atliekant Rosinos vaidmenį³⁶. „Metropolitain“ kino teatro salėje įvyko ir Barsovos koncertas. Anot Vlado Jakubėno, jos gastrolės

32 1935 m. rugsėjo 18 d. Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos raštas Švietimo ministerijos Kultūros reikalų departamentui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 117, l. 126.

33 Ten pat, l. 126 a. p.

34 Prašyta sutikimo gegužės 28 d. Barsovai dainuoti operoje „Sevilijos kirpėjas“ ir leisti jai mokėti honorarą 30 % bruto pajamų, o bilietų kainas pakelti nuo 3 iki 12 Lt. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Jurgio Savickio 1929 m. gegužės 23 d. raštas Nr. 199 švietimo ministrui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 108, l. 59. // Taip pat buvo prašyta sutikimo gegužės 30 d. Barsovai ir Aleksejevui dainuoti operoje *Rigoletto* ir leisti solistams mokėti honorarą – 50 % nuo bruto pajamų, o bilietų kainas pakelti nuo 3 iki 15 Lt. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Jurgio Savickio 1929 m. gegužės 23 d. raštas švietimo ministrui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 108, l. 62. // Be to, prašyta leisti atvykti iš Rygos į Kauną dešimt dienų trukšiančių gastrolių (nuo gegužės 24 iki birželio 4 d.) Valstybės teatre SSSR piliečiams Barsovai, Aleksandrui Aleksejevui ir jų impresarijui Kondrašovui. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Jurgio Savickio 1929 m. gegužės 24 d. raštas Vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamento direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 108, l. 63. // Buvo prašoma leidimo Barsovai ir A. Aleksejevui gegužės 31 d. dainuoti Verdi operos „Traviata“ spektaklyje ir mokėti jiems už dalyvavimą 50 % bruto pajamų, pakėlus bilietų kainą nuo 3 iki 15 Lt. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Jurgio Savickio 1929 m. gegužės 29 d. raštas švietimo ministrui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 108, l. 69.

35 Buvo prašoma leisti atvykti į Lietuvą Maskvos Didžiojo teatro solistei SSSR pilietei Barsovai gastrolių Valstybės teatre nuo 1930 m. kovo 23 d. iki balandžio 12 d. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Pijaus Adomavičiaus 1930 m. kovo 22 d. raštas Vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamento direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 109, l. 24. // Prašyta leisti Maskvos Didžiojo teatro primadonai Barsovai dalyvauti 1930 m. kovo 25 d. Rossini operos „Sevilijos kirpėjas“ (Rosinos vaidmuo) spektaklyje ir išmokėti už spektaklį 2 150 Lt, o bilietų kainas pakelti nuo 3 iki 12 Lt. Taip pat prašyta atlikėjai leisti kovo 27 d. tomis pačiomis sąlygomis dalyvauti Gounod operoje *Roméo et Juliette* su Petrausku (jam reikėtų išmokėti 25 % nuo bruto pajamų), o bilietų kainas pakelti nuo 4 iki 17 Lt. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Andriaus Olekos-Žilinsko 1930 m. kovo 24 d. raštas švietimo ministrui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 109, l. 25.

36 Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos 1936 m. sausio 30 d. raštas Vidaus reikalų ministerijai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 119, l. 38. // G. Rossini operos „Sevilijos kirpėjas“ 1936 m. vasario 22 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 134, l. 174 a. p. // Ten pat, b. 90, l. 96.

buvo „tikra sensacija“, o „Sevilijos kirpėjas“ [vasario 22 d.] virto viešnios triumfu; po savo garsios arijos ji atliko net, berods, septynis įvairius „bisus“ (Jakubėnas 1994: 187). „Viešnios duomenys yra, tiesa, tikrai sensacingi. [...] Jos [Barsovos] balsas – tobulas, puikiai funkcionuojantis instrumentas. [...] Šalia to visko Barsova yra kultūringa muzikė“ (ten pat: 187–188). Per koncertą „puikiai atlikti kūriniai sukėlė tikrą furorą: daugelį jų teko pakartoti“ (ten pat: 188). Jakubėno teiginius patvirtina Barsovos balso įrašai, tarp jų Rossini operos „Sevilijos kirpėjas“ Rosinos I v. kavatina *Una voce poco fa*, kurią solistė įrašė 1937 m. su Didžiojo teatro orkestru (dirigavo Levas Steinbergas). Nepaprastas balso emisijos lengvumas visuose registruose, balso ekvilibristikos menas, plastiškos ruliados, žėrintys dinamiški aukštieji garsai, unikalus gebėjimas valdyti muzikinę frazę, ją subtiliai niuansuoti, dainavimo precizija liudija solistės talentą ir aukščiausio lygio meistriskumą. Įdomus faktas, kurį reikėtų paminėti, yra tai, kad savo artistinės karjeros pradžioje, tobulindamas kamerinės muzikos atlikimą, privačių konsultacijų pas Barsovą (taip pats teigė) vyko Virgilijus Noreika.

1936 m. gastrolių į Lietuvą Barsova atvyko kartu su kitais Sovietų Sąjungos atlikėjais. Delegacijos sudėčiai priklausė Didžiojo teatro solistė Marija Maksakova, smuikininkas, Maskvos konservatorijos profesorius Davidas Oistrachas, jo pianistas Vsevolodas Dopilinas ir pianistas, Maskvos konservatorijos profesorius Grigorijus Ginzburgas. Visi muzikai buvo pakviesti atlikti vieną koncertą ar spektaklį³⁷.

1937 m. Kaunas pirmą kartą susipažino su dainininkėmis iš tolimų Azijos kraštų. Valstybės teatro scenoje pasirodė viešnia iš Filipinų – operos solistė ir aktorė Luisa Tapales-Isang, sužavėjusi savo „egzotine vaidyba“ (Jakubėnas 1994: 254). 1938 m. atvyko japonė **Teiko Kiwa** (1902–1983, tikrasis vardas Laetitia Jacoba Wilhelmina Klingen, japonų-olandų kilmės), pristatyta kaip Tokijo imperatoriškojo teatro solistė³⁸. Abi atliko tą patį Cio Cio San vaidmenį Puccini operoje *Madama Butterfly*. Teiko Kiwa dainuoti mokėsi Italijoje, o debiutavo 1922 m. Lisabonos „São Carlos“ nacionaliniame teatre. Išgarsėjo Cio Cio San interpretacija, be to, buvo pirmoji japonė, atlikusi šį vaidmenį Didžiajame Varšuvos teatre, Helsinkio, Romos, Budapešto, Prahos, Sofijos, Vienos ir

37 Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos 1936 m. sausio 30 d. raštas Vidaus reikalų ministerijai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 119, l. 38. // Davido Oistracho 1936 m. vasario 4 d. koncerto programa. Koncerte dirigavo Leiba Hofmekleris. Žr. X Valstybės teatro koncertas. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 134, l. 158 a. p. // Grigorijaus Ginzburgo 1936 m. vasario 8 d. koncerto programa. XI Valstybės teatro koncertas. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 134, l. 162 a. p. // Maksakovos gastrolės. Žr. G. Bizet operos *Carmen* 1936 m. vasario 11 d. ir vasario 12 d. spektaklių programos. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 90, l. 93, 94.

38 G. Puccini operos *Madama Butterfly* 1938 m. vasario 8 d. spektaklio programėlė. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 154. // Prašyta išduoti vizą japonų dainininkei Teiko Kiwai, kuri turėjo dainuoti Valstybės teatre vasario 9 d., ir ją išsiųsti Lietuvos konsulatui Berlyne. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos raštas Vidaus reikalų ministerijai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 125, l. 23.

kituose Europos teatruose, Brazilijoje (antroji). Solistės repertuare buvo Norinos (Donizetti operoje *Don Pasquale*), Iris (to paties pavadinimo Pietro Mascagni operoje), Mimi (Puccini operoje „Bohema“) vaidmenys. Ji atliko ir kamerinę muziką, pavyzdžiui, Johanneso Brahmsio, Roberto Schumanno, Edvardo Griego, Stanisławo Moniuszko ir kt. vokales miniatiūras (dainavo penkiomis kalbomis)³⁹. Teiko Kiwos balsą galima išgirsti „Victor“ įrašų kompanijos plokštelėse. Po Antrojo pasaulinio karo ji gyveno Nicoje, mokė dainuoti.

Gastrolėse dainininkę lydėjo sutuoktinis ir vadybininkas, lenkų tenoras Czesławas Rawita-Proszowski⁴⁰. Prieš atvykdamą į Lietuvą, Teiko Kiwa dainavo Berlyne su žinoma vokiečių atlikėjais ir sulaukė pripažinimo⁴¹. Muzikologas Hansas Rutzas, recenzuodamas solistės gastrolinį spektaklį Vokiečių operoje (*Deutsches Opernhaus*), pabrėžė aukštą jos vokalinę ir sceninę kultūrą. Anot jo, dainininkė atvėrė visai kitą pasaulį, kuris anksčiau buvo jaučiamas iš toli⁴². Kita vertus, Rutzas teigė, kad Teiko Kiwa – europietiška dainininkė, kad „ne tik jos italų kalba liudija tobulą *bel canto* mokyklą. Galimybės neribotos. Aukštųjų garsų *forte*, kuris pranoksta viską. Švelniausio aiškumo galviniai garsai. Kalbos tonas nuostabus, jausmingas, sklidinasis sielos šilumos.“⁴³ Žurnalistas ir teatrologas Herbertas Alfredas Frenzelas išskyrė skambų Teiko Kiwos balsą, kuriame yra ir švelnumo, ir galios, reikalingos atskleisti kontrastingą personažo likimą, gyvybingą mimiką, pabrėžė, kad jos vaidyba organiška, niekada neperžengia meninės tiesos ir tikrovės ribų. Taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad solistės gestų kalba netrikdo europietiško solistų ansamblio harmonijos⁴⁴.

39 Teiko Kiwa in Demand. *Musical Courier*. 1927 m. rugpjūčio 18 d., T. 95, Nr. 7, p. 28.

40 Buvo prašyta išduoti vizą Rawitai-Proszowskiui, kuris „kaip akompaniatorius lydi garsiąją dainininkę Teiko Kiwą ir kuris Kaune nedirbs, o tik atvyks kaip jos palydovas“, o dokumentą išsiųsti Lietuvos konsulatui Berlyne. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos raštas Vidaus reikalų ministerijai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 125, l. 28. // Kitame rašte teigta, kad Teiko Kiwai ir Czesławui Rawitai-Proszowskiui leista atvykti į Lietuvą 7 dienoms. Dėl vizų jie turi kreiptis į Lietuvos pasiuntinybę Berlyne. Raštą pasirašė Užsienio reikalų ministerijos sekretorė Julija Voiciekauskienė. Žr. Užsienio reikalų ministerijos 1938 m. vasario 3 d. raštas Nr. 2446 Valstybės teatrui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 125, l. 30.

41 Pinkertono vaidmenį atliko Walteras Ludwigas, Suzuki – Marie-Luise Schilp, Sharplesso – Hansas Wocke, Goro – Hansas Florianas, operai dirigavo Arturas Rotheris. Žr. R. Oboussier. Teiko Kiwa als Butterfly. *Deutsches Opernhaus. Deutsche allgemeine Zeitung*, 1937 m. vasario 23 d. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 76.

42 Hans Rutz. Teiko Kiwa im Deutschen Opernhaus. Japanerin als Butterfly. *Berliner illustrierte Nacht-ausgabe*, 1937 m. vasario 23 d. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 74.

43 Ten pat.

44 Herbert A. Frenzel. Eine echte Butterfly. Teiko Kiwa in Charlottenburg a.G. *Der Angriff*, 1937 m. vasario 23 d. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 75.

Luisa Tapales-Isang (1901–1987) dainavimo mokėsi pas garsų filipiniečių soprana Jovitą Fuentes⁴⁵, vėliau Italijoje, Milane. Ji tapo pirma filipiniečių operos soliste, kuri dainavo su garsiais italų dainininkais, kaip antai tenorai Giacomo Lauri-Volpi ir Beniamino Gigli (De Los Santos 2017: 38–42). Tapales-Isang gastroles organizavo Rygoje įsikūrusi Benjamino Levito agentūra⁴⁶. Levitas laiške Žadeikai rašė, kad solistė yra ryški žvaigždė ir reikalauja kontrakto⁴⁷. Siekdamas didesnės sensacijos, impresarijus į europinę turnė pakvietė ir dainininkės brolių, kompozitorių ir Manilos operos teatro vyriausiąjį dirigentą (taip buvo pristatytas) Ramoną Tapalesą-Isangą, kuris kovo mėnesį turėjo atvykti į Europą (1937 m. kovo 12 d. Latvijos nacionalinėje operoje filipiniečiai planavo atlikti pirmąjį gastrolinį spektaklį)⁴⁸. Gegužės 5 d. jis dirigavo Tapales-Isang *Madama Butterfly* spektakliui Valstybės teatre⁴⁹. Gastrolieriai suderėjo 40 % bruto spektaklio pajamų honorarą⁵⁰.

1936 m. pradžioje impresarijus Levitas organizavo didelį įspūdį palikusias amerikiečių dainininkės (soprano) **Caterinos Jarboro** (Katherine Lee Yarborough, 1898 (1904⁵¹)–1986) gastroles. Į Kauną solistė atvyko po labai sėkmingų pasirodymų Taline

45 Jovita Flores Fuentes (1895–1978) – garsi filipiniečių operos solistė ir pedagogė. Dainuoti mokėsi Maniloje, Šv. Izabelės koledže ir privačiai pas Salviną Fornari, vėliau Italijoje pas kompozitorių, vargonininką ir vokalo pedagogą Arturo Cadore ir bosą Luigi Lucenti, vieną garsaus veristinio tenoro Franco Lo Giudice mokytojų. 1925 m. Cio Cio San vaidmeniu Puccini operoje *Madama Butterfly* Fuentes debiutavo Pjačencos miesto teatre. Gastroliavo Europoje, Filipinuose, JAV, kur atliko Mimi Puccini operoje „Bohema“, Iris Mascagni *Iris*, Salome'os Strausso *Salome* ir kt. operų vaidmenis. Solistė pelnė pripažinimą, be to, buvo įvairių muzikos asociacijų Filipinuose steigėja.

46 Gastrolių turėjo įvykti 1937 m. balandžio 28 ir 30 d. Žr. 1937 m. balandžio 5 d. Benjamino Levito pasirašytas gastrolių organizavimo susitarimas. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 91.

47 Benjamino Levito 1937 m. balandžio 5 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui Viktorui Žadeikai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 93.

48 Benjamino Levito 1937 m. vasario 18 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 72. // Levitas pasirašė sutartį su artistais. Atsižvelgiant į kontrakto sąlygas, R. Tapalesui-Isangui buvo skirta viena generalinė repeticija su Valstybės teatro orkestru, o afišose nurodyta: „p. Tapales-Isang, įžymi dainininkė“ ir „orkestras, diriguojamas p. Ramono Tapales iš Manilos“. Žr. Benjamino Levito 1937 m. balandžio 12 d. laiškas Viktorui Žadeikai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 96.

49 Prašyta duoti darbo leidimą JAV pilietei, filipinietei Tapales-Isang ir jos broliui R. Tapalesui-Isangui vieną kartą dainuoti Valstybės teatre, o visas siųsti Lietuvos pasiuntinybei Rygoje. Žr. Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos 1937 m. balandžio 30 d. raštas Vidaus reikalų ministerijai. LLMA, f. 101, b. 121, l. 70. // G. Puccini operos *Madama Butterfly* 1937 m. gegužės 5 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 135, l. 243.

50 Benjamino Levito 1937 m. balandžio 12 d. laiškas Viktorui Žadeikai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 96.

51 „Jarboro gimė 1904 m. liepos 24 d. Vilmingtone, JAV pilietė“ – tai Levito pateikti Jarboro asmens duomenys. Buvo sutarta, kad solistė Valstybės teatre 1936 m. sausio 18 d. atliks Aidos vaidmenį, ir sulgytas 40 % bruto spektaklio pajamų honoraras. Žr. Benjamino Levito 1935 m. gruodžio 28 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 117, l. 197.

ir Rygoje (dainavo Verdi operos *Aida* spektakliuose)⁵². Levito entuziastingos prognozės, kad „šios gastrolės be abejonės taps sensacija...“⁵³, pasitvirtino. Jarboro – pirma juodaodė dainininkė, pradėjusi operos solistės karjerą dar iki istorinio Marian Anderson debiuto Niujorko „Metropolitan Opera“. Atlikėja studijavo Šiaurės Karolinoje, vėliau Niujorke ir Paryžiuje, dalyvavo pirmame afroamerikiečių Brodvėjaus šou – Eubie Blake'o miuzikle „Shuffle Along“ (1921). Baigusi studijas, 1926 m. išvyko į Paryžių ir tris sezonus dainavo Prancūzijos ir Italijos scenose. 1928 m. tęsė studijas Italijoje pas Nino Campinno. Solistės debiutas įvyko 1930 m. Milano „Teatro Puccini“, kur ji atliko pagrindinį soprano vaidmenį Verdi operoje *Aida*. Vėliau dainavo Briuselyje, sudarė sutartį su Neapolio „San Carlo“ teatru, su jo trupe gastroliavo Prancūzijoje, Monake, Šveicarijoje. 1933 m. impresarijus Alfredo Salmaggi pakvietė Jarboro kartu su Čikagos „Grand Opera Company“ solistais atlikti Aidos vaidmenį Verdi operoje *Aida*. Spektaklis buvo parodytas Niujorko Hipodromo teatre ir tai buvo pirmas juodaodės operos dainininkės pasirodymas su baltaodžių trupe rasinės segregacijos laikotarpiu. Sėkmė buvo tokia didelė, kad netrukus Jarboro atliko Aidos vaidmenį dar kartą drauge su garsiuoju afroamerikiečiu baritonu Julesu Bledsoe (Amonasro) ir tą rudenį dalyvavo Hipodromo teatro sezono atidaryme.

Po sėkmingo pasirodymo *Aidoje* dainininke susidomėjo „Metropolitan Opera“ vadovybė. Paaiškėjus, kad Jarboro ne italė, bet afroindėnė, kontrakto jie nesudarė, tad dainininkė išvyko į Europą. 1935–1939 m. ji dainavo Briuselio karališkajame teatre „La Monnaie“ (1936 m. sukūrė pagrindinį Balkis vaidmenį Gounod operoje „Sabos karalienė“), Paryžiuje, Monte Karle, Sankt Peterburge (tuometiniame Leningrade), Varšuvoje, Rygoje, kituose miestuose, taip pat Kaune (1936 m. sausio ir 1937 m. gegužės mėnesį). Ypač ryški buvo Aida ir Selika Giacomo Meyerbeero operoje „Afrikietė“, Balkis Gounod operoje „Sabos karalienė“, Sitâ Massenet „Lahoro karalius“⁵⁴. Sėkmingą atlikėjos karjerą nutraukė prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas. Jarboro grįžo į JAV ir ten koncertavo, dainavo rečitalius Niujorko rotušėje (1943 ir 1944), „Carnegie Hall“ (1944). 1944 m. „Metropolitan Opera“ į savo trupę dar kartą pakvietė Europoje pripažintą dainininkę, tačiau ji atsakė. Dainavo iki 1955 m. (Johns 1996: 326–328) – tais metais „Metropolitan Opera“ debiutavo Anderson.

52 B. Levito 1936 m. sausio 9 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 119, l. 10. //

B. Levito 1936 m. sausio 18 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 119, l. 21.

53 B. Levito 1935 m. gruodžio 16 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 117, l. 210.

54 Alfred Lyon koncertų biuro Paryžiuje 1936 m. rugsėjo 4 d. raštas Kauno Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 24.

Į Verdi operos *Aida* spektaklį⁵⁵ atvyko prezidentas Antanas Smetona, Kauno aukštumenės atstovai, užsienio šalių diplomatai. Valstybės teatre gausiai susirinkusi publika, anot Jakubėno, išgirdo „iš tikro pirmą kartą operinę pajėgą“ (Jakubėnas 1994: 180). Vokaliniu požiūriu Jarboro nenustebino, tačiau „sudarė nuostabaus ryškumo tipą. [...] Dainavimas buvo kupinas muzikalumo, vaidyba pilna neklastos egzotikos ir temperamento; ypač gyva viešnios mimika. Visas tipas dvelkia nepamėgdžiojamu rasiniu įdomumu ir originalumu. Ypač gražiai praėjo didžioji scena prie Nilo ir paskutinis paveikslas“ (ten pat: 181). Radamesą tada dainavo Petrauskas⁵⁶. Spektaklio išpūdžius papildė Jono Kardelio įžvalgos: „Jarboro turi gražų balsą ir gerą dainavimo mokyklą. Jarboro balso klasiškai dramatišku pavadinti negalima; jis minkštas, švelnus ir be dramatinio fundamentalumo. Tačiau stiprus ir patvarus. Ypatingasis jo privalumas – nepaprastai lengvos ir metališkos skambios aukštumos. Kadangi, be to, balsas šiltas ir malonaus tembro, tai aukštumose jis labai malonus klausyti. [...] Balso pastatymas, dainavimo maniera, vaidyba liudija itališką pasiruošimą scenai“ (Kardelis 1936: 7).

Su dideliu pasisekimu atlikusi Aidos vaidmenį, prieš išvykdamą į Brno, kino teatro „Metropolitain“ salėje (tai buvo viena erdviausių salių Kaune, talpinusi apie 700 žiūrovų) 1936 m. sausio 21 d. Jarboro surengė savo vienintelį koncertą⁵⁷. Solistė atliko italų, prancūzų kompozitorių romansų, taip pat afroamerikiečių liaudies ir religinių dainų. Apie solistės balsą, jos dainavimą informacijos nėra, todėl ypač reikšminga yra to meto mūsų operos kritiko Jakubėno nuomonė: „Kas matė ją šeštadienį kuriančią nuostabaus ryškumo Aidą, tas galėjo nustebti, kaip natūraliai ji jaučiasi koncerto estradoje, kaip moka ir čia pagauti publiką, ją sugestionuoti. [...] kartu ji yra labai muzikali menininkė su didele technika ir kultūra. Kaip tik koncerte pasireiškė jos puikus balso valdymas, mokėjimas keisti jo tembrą, ekspresyviai frazuoti; atsirado ir *Aidoje* kiek trūkstamo *piano*. Paaiškėjo ir balso labiau gal lyrinės, negu dramatinės, savybės; puikiai skambėjo minkštos, laisvos viršūnės, mažiau buvo jausti ir žemumų silpnumas. [...] *negro-spirituals* [...] dvelkia nuoširdžia, giedra melancholija. [...] atlikta nepamėgdžiojamu egzotiniu stiliumi ir gyva mimika, sukėlė tikrą furorą. Kaunui tai buvo naujas ir įdomus dalykas“ (Jakubėnas 1994: 181). Jam pritarė Jonas Kardelis: „Galima teigti, kad p. Jarboro koncerte

55 G. Verdi operos *Aida* 1936 m. sausio 18 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 90, l. 80. // Ten pat, b. 134, l. 145 a. p. // Valstybės teatras [*Aidos* spektaklio anonsas]. *Lietuvos žinios*. 1936 m. sausio 18 d., p. 9.

56 Radamesą dainavo Petrauskas, Amneris – Vincė Jonuškaitė-Zaunienė, Amonasro – Sodeika, Ramfį – Ipolitas Nauragis, Faraoną – Antanas Kučingis. Spektakliui dirigavo Mykolas Bukša. Žr. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 90, l. 80.

57 Čikagos operos primadonos negrės K. Jarboro koncertas sausio 21 d. *Lietuvos žinios*. 1936 m. sausio 20 d., p. 6.

daug daugiau įvairesnė, visapusiškesnė ir įdomesnė, negu operoj. Ji tiesiog nuostabi interpretatorė, aukštos inteligencijos asmenybė ir didelės meniškos kultūros dainininkė. Nedaug Kaunas tematė tokių gastrolierių. Didelis dainavimo lengvumas, be galo įvairus balso niuansavimas bei jo spalvų moduliavimas, stipri išraiška ir drauge didelis bei lengvas paprastumas...“ (Kardelis 1936: 7).

1937 m. gegužės mėnesį Jarboro dar kartą aplankė Kauną⁵⁸. Vėl dainavo Aidą su ta pačia Valstybės teatro solistų sudėtimi, tik šį kartą Amneris vaidmenį atliko Jadvyga Vencevičaitė (Vincė Jonuškaitė-Zaunienė tuo metu gastroliavo Paryžiuje, dainavo Carmen „Opéra-Comique“ teatre (Kardelis 1937: 4)). Po sėkmingų gastrolių iškeldama iš Lietuvos, Jarboro turėjo koncertuoti Tauragės Šaulių kino teatro salėje (gegužės 30 d.)⁵⁹, o planui pasikeitus – Marijampolėje ir Alytuje⁶⁰. Tačiau netrukus *Lietuvos žinios* informavo apie birželio pradžioje įvyksiantį solistės atsisveikinimo koncertą Vasaros teatre⁶¹. Tie, kurie negalėjo patekti į vienintelį *Aidos* spektaklį, turėjo galimybę paskutinį kartą išgirsti šią unikalią dainininkę⁶².

Per tą savaitę susiklostė ypatinga situacija – Kauno dienraščiai anonsavo dar dviejų sopranų, Milano teatro „La Scala“ solisčių, gastroles: Toti Dal Monte vienintelį koncertą Valstybės teatre (gegužės 31 d.)⁶³ ir du Tatianos Menotti spektaklius, kuriuose solistė turėjo atlikti Violettos Valery vaidmenį Verdi operoje „Traviata“ (birželio 2 d.) ir Marguerite'os vaidmenį Gounod operoje „Faustas“ (birželio 4 d.)⁶⁴.

Toti Dal Monte (Antonietta Meneghel, 1893–1975), viena ryškiausių XX a. lyrinių-koloratūrinių sopranų, *bel canto* meistrė, Patti, Nellie Melbos, Luisos Tetrzzini vokalinio meno tradicijų tęsėja. Ji mokėsi Neapolio konservatorijoje pas Barbarą Marchisio. 1937 m. Kauno publika turėjo retą galimybę išgirsti Toti Dal Monte balsą jos artistinės karjeros viršūnėje, o įžymaus soprano viešnage buvo reikšmingas įvykis visai operos solistų bendruomenei. Dienraštis skelbė: „Pirmadienį mūsų Valstybės teatre duos

58 Šeštadienį, gegužės 29 d. 20 val. su negre K. Jarboro ir K. Petrausku *Aida*, Verdi 8 pav. opera. Bilietai nuo 1 iki 8 litų. Žr. Spektaklio anonsas. *Lietuvos žinios*. 1937 m. gegužės 29 d., Nr. 118, p. 11. // G. Verdi operos *Aida* 1937 m. gegužės 29 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 135, l. 261.

59 Negrė Jarboro pravažiudama dainuos Tauragėje. *Lietuvos žinios*. 1937 m. gegužės 28 d., Nr. 117, p. 7.

60 Dainininkė negrė Jarboro į Marijampolę ir į Alytų. *Lietuvos žinios*. 1937 m. birželio 4 d.

61 1937 m. birželio 3 d. koncerto anonsas. Negrė Jarboro koncertuos Vasaros teatre. *Lietuvos žinios*. 1937 m. birželio 1 d., Nr. 120, p. 8.

62 Jarboro koncertas Vasaros teatre. *Lietuvos žinios*. 1937 m. birželio 2 d., Nr. 121, p. 7. // Tačiau dėl blogo oro Jarboro koncertas įvyko tik birželio 4 d. (penktadienis, 21 val.). Žr. Čikagos operos artistės negrės Jarboro koncertas rytoj. *Lietuvos žinios*. 1937 m. birželio 3 d., Nr. 122, p. 10.

63 Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*. 1937 m. gegužės 29 d., Nr. 118, p. 11. // Toti Dal Monte šiandien dainuoja Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*. 1937 m. gegužės 31 d., Nr. 119, p. 8.

64 Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*. 1937 m. birželio 2 d., Nr. 121, p. 7.

koncertą tokio masto dainininkė, kokios Kaunas dar iš viso nėra matęs ir kuriai tik Šalipinas tegali prilygti.“⁶⁵ Koncerte dalyvavo garsus „La Scala“ baritonas Luigi Montesanto⁶⁶. Dainininkams akompanavo Aleksandras Kučinskas (baleto koncertmeisteris)⁶⁷. Netrukus po pirmųjų Toti Dal Monte koncerto anonsų Valstybės teatro administracija pranešė, kad solistės koncertą rengia ne Valstybės teatras⁶⁸ – dar 1937 m. kovo mėnesį laiške Valstybės teatro direktoriui Žadeikai impresarijus Levitas rašė apie vieno Toti Dal Monte spektaklio Valstybės teatre galimybę. Jis nurodė sąlygas: 65 % bruto spektaklio pajamų, esant minimaliai 11 000 Lt sąskaitai. Jeigu šios sąlygos teatrui būtų nepriimtinos, tuomet Levitas sutiktų išnuomoti salę. Laiške yra ir prierasas ranka – „bilietų kaina po 20 Lt 8 000 [minimali kalkuliacija]“⁶⁹. Taigi koncertą greičiausiai organizavo Levitas ir jo patikėtiniai. Beje, koncertas nebuvo recenzuojamas.

Tatiana Menotti (1909–2001) buvo tuometės jaunosios kartos italų operos solistė. Pirmą kartą Kauną aplankė 1936 m.⁷⁰, jau atstovaudama Milano teatrui „La Scala“. Dainininkė tęsė šeimos tradicijas – jos tėvas, Delfino Menotti, buvo žinomas italų baritonas. Iki 1957 m. Menotti dainavo „La Scaloje“, sėkmingai gastroliavo kituose Europos ir Pietų Amerikos teatruose. Tarp scenos partnerių buvo Gigli, Tito Schipa, Maria Callas, Licia Albanese (išliko įrašų su Menotti⁷¹). Baigusi solistės karjerą, kartu su sutuoktiniu, žinomu ispanų tenoru Juanu Oncina, dėstė dainavimą Barselonoje. Valstybės teatro publika pamėgo šią aukštos kultūros dainininkę – ji kasmet (iki 1939 m.)⁷² atvykdavo į Kauną, dainavo Rosinos (Rossini „Sevilijos kirpėjas“), Mimi (Puccini „Bohema“), Gildos, Lakmės (Léo Delibes *Lakmė*), Violettos, Marguerite'os (Gounod „Faustas“) partijas. Anot Jakubėno, Menotti – aukšto profesinio lygio, „taurių ypatybių menininkė“ (Jakubėnas 1994: 200). „Viešnios kiekviena frazė liudija aukštą muzikinę kultūrą [...] Tokių dainininkų apsilankymas gali atnešti daug naudos mūsų operos trupei“ (ten pat: 201).

65 Garsioji Toti Dal Monte koncertuoja Kaune. *Lietuvos žinios*. 1937 m. gegužės 29 d., Nr. 118, p. 8.

66 Baigęs solisto karjerą Montesanto dėstė dainavimą. Tarp jo mokinių buvo tenorai Giuseppe Di Stefano ir Rolando Massaro.

67 Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*. 1937 m. gegužės 29 d., Nr. 118, p. 11.

68 Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*. 1937 m. gegužės 28 d., Nr. 117, p. 7.

69 Benjamino Levito 1937 m. kovo 22 d. laiškas Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 116, l. 88.

70 Menotti kartu su tenoru N. Ardelli 1936 m. atliko pagrindinius vaidmenis Verdi operos „Traviata“ (gegužės 24 d.), Puccini „Bohema“ (gegužės 27 d.), Rossini „Sevilijos kirpėjas“ (gegužės 30 d.), Verdi *Rigoletto* (birželio 3 d.) spektakliuose. Spektaklių programos žr.: LLMA, f. 101, ap. 1, b. 90, l. 139, 140, 141, 143. // Birželio 5 d. Menotti dar kartą atliko Violettos vaidmenį kartu su Juozu Babravičiumi (Alfredas). Žr. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 90, l. 144.

71 Yra žinomas 1938 m. Puccini „Bohemos“ įrašas teatre „La Scala“, kur Menotti dainuoja Musettos partiją. Rodolfo vaidmenį atliko Gigli, Mimi – Albanese, Marcello – Afro Poli, Schaunard – Aristide Baracchi, Colline – Duilio Baronti ir kt. Dalyvavo „La Scala“ choras ir orkestras, dirigavo Umberto Berrettoni.

72 1939 m. kovo 14 d. Menotti atliko Rosinos vaidmenį Rossini operoje „Sevilijos kirpėjas“. Spektaklio programą žr.: LLMA, f. 101, ap. 1, b. 97, l. 143 a. p.

Taigi Valstybės teatro 1936–1937 m. sezono pabaigą vainikavo tikra *bel canto* šventė arba, kitaip tariant, trijų savitų, ryškių sopranų varžytuvės. Vargu ar sužinosime, kas lėmė tokį gastrolių laiko sutapimą. Viena aišku – operos solistams ir Kauno konservatorijos dainavimo klasių studentams tai buvo unikalios meistriškumo pamokos.

1938 m. Kauną aplankė dar viena prancūzė – „Opéra Comique“ primadona, bene populiariausia savo laikmečio prancūzų dainininkė **Lillie Grandval** (1904–2000). Čia ji atliko Violettos, Cio Cio San ir Mimi vaidmenis⁷³. Grandval studijavo Paryžiaus konservatorijoje pas garsų tenorą Eustase Thomasą-Salignacą, dainavimo įgūdžius tobulino pas Litvinne, kuri buvo Anne Barthe-Banderali ir Pauline'os Viardot (Viardot – Garcia'ų šeimos atstovė) mokinė. Taigi aptinkame prancūzų ir lietuvių vokalo mokyklų genealogijos bendrumų (buvo minėta, kad pas Litvinne dainavimo įgūdžius tobulino mūsų šalies dainininkės). Tarp garsios pedagogės mokinių buvo ir Valstybės teatre gastroliavusi rusų išėivijos atstovė Koshetz. Jakubėnas taip apibūdino Grandval suvaidintą Butterfly: „iš tikro stambaus masto meno pajėga. Jos mene visų pirma pabrėžtinai retas išbaigtumas, vieningumas. Balsas vidutiniško dydžio – minkštas, ypač šviesus lyrinis sopranas; jis lengvai valdomas, [...] turi ypač gražų viršutinį registrą su puikiu *piano* [...] Yra ir plačiai nešančio *bel canto* [...] Pažymėtina muzikinė kultūra: graži, vieningos linijos frazuotė, platus kvėpavimas, lengvas perėjimas iš vieno registro į kitą. Aukštai tenka vertinti ir artistės vaidybą: ji santūri, bet ekspresyvi, stilinga, su muzika sujungta, jai niekur neprieštaraujanti“ (Jakubėnas 1994: 302).

Keletą kartų Kaune viešėjo JAV dainininkė, dramatinis sopranas **Barbara Darlys** (Bronė Bernotaitė-Drangelienė; B. Drangelienė-Darlys, 1908–1988). Pirmą kartą solistė atvyko 1935 m. vasarą dalyvauti pirmajame Pasaulio lietuvių kongrese (atstovavo JAV lietuvių bendruomenei). Ta proga Valstybės teatre ji atliko Aidos vaidmenį kartu su Petrausku (Radamesas) ir Jonuškaite-Zauniene (Amneris)⁷⁴. Apibendrinamas solistės pasirodymą, dienraštyje *Lietuvos žinios* Kardelis rašė, kad „p. Drangelienė-Darlys kultūringa, rimtos dainavimo mokyklos, muzikali ir labai gražaus balso dainininkė, kuriai galima spėti sėkmingą ateitį“ (Kardelis 1935: 7). Į Lietuvą Barbara Darlys atvykdavo kasmet, dainavo Tosčą⁷⁵, Leonorą (Verdi „Trubadūras“)⁷⁶, Donną Anną (Wolfgango Amadeuso Mozarto

73 Alfredo Germont'o vaidmenį atliko Petrauskas. Žr. G. Verdi operos „Traviata“ 1938 m. birželio 4 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 257. // G. Puccini operos *Madama Butterfly* 1938 m. birželio 7 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 259 a. p. // G. Puccini operos „Bohema“ 1938 m. birželio 9 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 261.

74 G. Verdi operos *Aida* 1935 m. rugpjūčio 17 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 90, l. 1.

75 Cavaradossi vaidmenį atliko Petrauskas, Scarpia'os – Sodeika. Žr. 1937 m. lapkričio 5 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 60.

76 1938 m. sausio 26 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 140.

Don Giovanni)⁷⁷, *Aida*⁷⁸. Recenzuodamas solistės pasirodymą atliekant Toscos vaidmenį (1936 m.), Jakubėnas pažymėjo ypač gražų *bel canto* ir laisvą balso emisiją, gilią muzikinę kultūrą, pilną ekspresijos ir lankstumo frazuotę (Jakubėnas 1994: 215). Solistės atliktas Leonoros vaidmuo (1938 m.), anot Jakubėno, atskleidė, kad Barbara Darlys buvo „visų pirma gilios muzikinės kultūros dainininkė; tai rodė [...] sugestionuojanti frazuotė, vi-suomet gryna intonacija, ritminis tikslumas, skoningi niuansai [...] Jos balsas – šviesus, minkštas, lyriškai dramatinis sopranas su skaidriu, skambiu ir laisvu aukštutiniu registru [...]“ (Jakubėnas 1994: 280). Pabrėžęs lengvas, aiškias, dramatinės koloratūras, kurios reikalingos Leonoros partijai, Jakubėnas priėjo prie išvados: „Tokio masto ir kultūros jėgą kaip B. Drangelienę norėtusi dažniau girdėti mūsų operoje“ (ten pat). Paskutinį kartą Barbara Darlys Lietuvoje viešėjo 1939 metais⁷⁹.

Reikšmingu kultūrinio gyvenimo įvykiu tapo **Ewos Bandrowskos-Turskos** (1894–1979) gastrolės. Viena pačių ryškiausių ir universaliausių lenkų dainininkių (lyrinis-koloratūrinis sopranas), tenoro Aleksandro Bandrowskio dukterėčia, atstovavo puikiai mokyklai: dainuoti mokėsi pas Heleną Zboińską-Ruszkowską, buvusią Walery’aus Wysockio mokinę. Wysockis – Francesco Lamperti mokinys, Lvovo vokalo mokyklos įkūrėjas, daugelio pasaulinio garso operos solistų, tokių kaip Janina Korolewicz-Waydowa, Mišuga, Krušel-nicka, Adam Didur, mokytojas. Pažymėtina, kad viena jo auklėtinių, žinomas sopranas Wanda Hendrichówna, dainavo prieškarinio Vilniaus teatruose, dėstė dainavimą M. Karłowicziaus konservatorijoje, vėliau su pertrauka iki repatriacijos (1945 m.) – Vilniaus muzikos mokykloje ir Vilniaus valstybinėje konservatorijoje⁸⁰. Kitas Zboińskos-Ruszkowskos mokytojas, Stefanus Wołoszko, mokėsi Paryžiuje pas Giovanni Sbriglią, įžymaus tenoro Jeano de Reszke’ės mokytoją, ir Vienoje pas Josefą Gänsbacherį, kuris buvo Giovanni Gentiluomo mokiny⁸¹. Bandrowska-Turska debiutavo Varšuvoje 1918 metais. Ypač ryškūs dainininkės atlikti Halkos (to paties pavadinimo Moniuszkos operoje), Lucia’os (Donizetti *Lucia di Lammermoor*), Marguerite’os, Lakmė’s (Léo Delibeso *Lakmė*), Violettos, Gildos vaidmenys, be to, ji buvo puiki kamerinės vokalinės lyrikos atlikėja (dainavo šešiomis kalbomis). Solistė garsėjo subtilia prancūzų impresionistų muzikos interpretacija –

77 Pagrindinius vaidmenis atliko: Don Giovanni – Juozas Mažeika, Komandoro – Nauragis, Donna’os Elvira’os – Petronėlė Zaniauskaitė, Leporello – Kučingis. Žr. 1938 m. balandžio 10 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 210.

78 Pagrindinius vaidmenis atliko: Radameso – Petrauskas, Amneris – Jonuškaitė-Zaunienė, Ramfio – Nauragis, Amonasro – Sodeika. Žr. 1938 m. birželio 15 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 136, l. 264 a. p.

79 G. Verdi operos *Aida* 1939 m. birželio 17 d. programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 137, l. 241 a. p.

80 Wandos Hendrichównos asmens byla. LLMA, f. 109, ap. 3, b. 139, l. 2.

81 Giovanni Gentiluomo (1809–1866) buvo talentingas vokalo pedagogas, Vienos dainavimo mokyklos pagrindėjas.

Ravelio ir Alberto Rousselio dainas atliko akompanuojant kompozitoriams, buvo viena pirmųjų Karolio Szymanowskio kūrinių atlikėja. Dainininkė su dideliu pasisekimu gastroliavo Europoje ir JAV, nuo 1946 m. dėstė Krokuvoje, Poznanėje, Varšuvoje. Pirmą kartą Bandrowska-Turska į Kauną atvyko 1935 m. pradžioje ir kartu su italų dirigentu Napoleone Annovazzi (jis akompanavo solistei) surengė koncertą. Tuo metu gastrolių sėkmę užtemdė nemalonus incidentas – paaiškėjo, kad solistė buvo įleista į Lietuvą su sąlyga dainuoti tik itališkai ir prancūziškai, bet kūrinius atliko ir lenkų bei rusų kalbomis⁸². Jeigu ne toji aplinkybė, Bandrowska-Turska, greičiausiai, būtų dalyvavusi pavasarį (balandžio 22–28 d.) Valstybės teatro suorganizuotoje italų muzikos savaitėje. Tada, diriguojant Annovazzi, buvo atliktos operos *Tosca* ir *Aida* su Petrausku, atlikusiu pagrindinius tenoro vaidmenis, įvyko Ermanno Wolf-Ferrari operos „Keturi storžieviai“ (*I quattro rusteghi*) premjera (balandžio 26 ir 28 d.), italų simfoninės muzikos koncertas⁸³.

1939 m. antrą kartą atvykusi į Kauną Bandrowska-Turska Valstybės teatre atliko Violettos vaidmenį⁸⁴. „Geros balsinės medžiagos, puikios mokyklos ir itin žymių meninių duomenų“, – tokią nuomonę apie Bandrowską-Turską savo recenzijoje išdėstė Kardelis. Jis teigė, kad puiki dainininkė ir aktorė išsiskiria savo originalumu, meniniu individualumu, taip pat pabrėžė jos „dainavimo įvairumą, didelį niuansavimą, tembravimą [...] ir, kas ypač ryšku, – nuostabiai gražius *piano*. Čia lyriškai koloratūrinis dainininkės balsas pakyla į labai dideles ir savaimingas meniškumo aukštumas“ (Kardelis 1939: 6). Be to, Bandrowska-Turska „yra rimta aktorė, kuri laikosi perdėm realistinių principų, [...] ryški aktorės logika, paprastumas ir nuoširdumas. [...] Traviatos vaizdas buvo pilnas, ryškus ir savaimingas“ (ten pat). Prieš spektaklį (gegužės 29 d.) Baltijos meno agentūra Valstybės teatre surengė solistės koncertą⁸⁵.

82 Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Administracijos departamento 1935 m. sausio 23 d. raštas Nr. 26854 Valstybės teatro direktoriui. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 117, l. 10.

83 Vykstant Italų muzikos savaitėi balandžio 23 d. Konservatorijos salėje įvyko itališkų dainų vakaras, jame dainavo Jonuškaitė-Zaunienė, balandžio 25 d. – italų kamerinės muzikos koncertas (dalyvavo Povilas (Paulius) Berkavičius, Ruvinas Robertas Stenderis ir Dvarionas). Žr. Italų muzikos savaitės programa. Valstybės teatro direktoriaus Viktoro Žadeikos 1935 m. kovo 29 d. raštas Nr. 828 Švietimo ministerijos Kultūros reikalų departamento direktoriui dr. Antanui Juškai. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 117, l. 52.

84 Alfredo Germont'o vaidmenį atliko Petrauskas, Giorgio Germont'o – Sodeika. Žr. G. Verdi operos „Traviata“ 1939 m. birželio 3 d. spektaklio programa. LLMA, f. 101, ap. 1, b. 137, l. 230 a. p.

85 Ta pati agentūra rūpinosi ir solistės pasirodymu operose. Planuota, kad Bandrowska-Turska dainuos Verdi operoje „Traviata“ ir Delibeso *Lakmė*. Mainais į Lenkiją gastrolių turėjo vykti Jonuškaitė-Zaunienė. Žr. Baltijos meno agentūros 1939 m. balandžio 25 d. prašymas išnuomoti Valstybės teatro salę Bandrowskos-Turskos koncertui (pasirašė T. Vasiliauskienė). LLMA, f. 101, ap. 1, b. 126, l. 111. // Valstybės teatro sale leista pasinaudoti gegužės 29 d. Nuomos kaina – 400 Lt. Žr. 1939 m. gegužės 9 d. Valstybės teatro raštas Baltijos meno agentūrai (Kaunas, Kęstučio g. 12, bt. 10). LLMA, f. 101, ap. 1, b. 126, l. 112.

Recenzentų įžvalgas patvirtina Bandrowskos-Turskos balso įrašai. Kūrinių interpretacija, pradedant neįmantriomis vokalinėmis miniatiūromis, tokiomis kaip Moniuszkos „Auksinė žuvelė“ (*Złota rybka*, ž. Jano Zachariasiewicziaus), baigiant *Sempre libera degg'io*, Verdi operos „Traviata“ Violettos I v. arija ir *Un bel di, vedremo*, Puccini *Madama Butterfly* II v. arija (dirig. Friederis Weißmannas, *Parlophon*, 1930), atskleidžia neeilinę artistinę menininkės prigimtį, įgimtą jos muzikalumą, eleganciją, subtilų skonį, puikią dainavimo mokyklą, aukštą kultūrą.

Apibendrinimas

Per Valstybės teatro veiklos metus spektakliuose dainavo 21 sopranas iš Europos šalių, JAV, Japonijos, Filipinų. Dainininkų balsai priklausė įvairioms subkategorijoms – nuo dramatinio iki koloratūrinio soprano (tai lėmė gastrolinių spektaklių pasirinkimą). Dažniausiai užsienietės atliko Verdi, Puccini, Gounod ir Čaikovskio operų vaidmenis. Atsižvelgiant į Valstybės teatro repertuarą, solisčių balso prigimtį, jų pageidavimus, teatro poreikius, populiariausi buvo Violettos, Gildos, Butterfly ir Toscos vaidmenys.

Gastrolinių spektaklių recenzijose atlikėjos buvo įvertintos palankiai. Neretai pabrėžiami atlikėjų virtuoziskai valdomi balsai, aukšta koloratūros technika, unikalumas, išskirtinė muzikinė, vokalinė, sceninė kultūra, subtilus atlikimas, puikus vokalas, aukštas profesinis lygis, tobula *bel canto* mokykla, ekspresyvi ir lanksti frazuotė, įvairus balso niuansavimas, jo spalvų moduliavimas, puikūs aukštųjų garsų *piano*, personažo vientisumas, organiška vaidyba, originalumas, meninis individualumas, inteligencija ir t. t. Išlikę solisčių balso įrašai patvirtina kritikų įžvalgas. Daugelis sopranų vėliau dėstė dainavimą. Užsienio sopranų įgytas išsilavinimas, kūrybinė veikla, gastrolių Valstybės teatre ir užsienio scenose recenzijos, balso įrašai liudija aukštą profesinį lygį, o kai kuriais atvejais – ir išskirtinį talentą.

Nagrinėjant sopranų perimtas mokyklų tendencijas, išryškėja europietiško vokalinio meno raidai svarbios genealoginės linijos (žr. 1 schemą). Dalis jų siekia XVIII ar net XVII a. vidurio Neapolį – italų *bel canto* mokyklos pradžią. Vokalo mokyklų kilmės linijos jungia plejadą iškiliausių ano meto asmenybių, tarp kurių XVIII–XIX a. italų ir prancūzų garsūs dainininkai ir pedagogai: Neapolo mokyklos atstovai – legendiniai vokalo pedagogai, baroko kompozitoriai Nicola Antonio Porpora ir Leonardo de Leo; bravūrinio *bel canto* virtuozei Giovanni Ansani, Giuseppe Aprile, Girolamo Crescentini; įžymūs rosinistai Giuditta Pasta ir Manuelis García (vyresnysis); garsūs tenorai: Paryžiaus konservatorijos profesorius Pierre-Jean Garat (prancūzų vokalo mokyklos pagrindėjas) ir jo mokinys, Lilio konservatorijos profesorius Louis Antoine Ponchard;

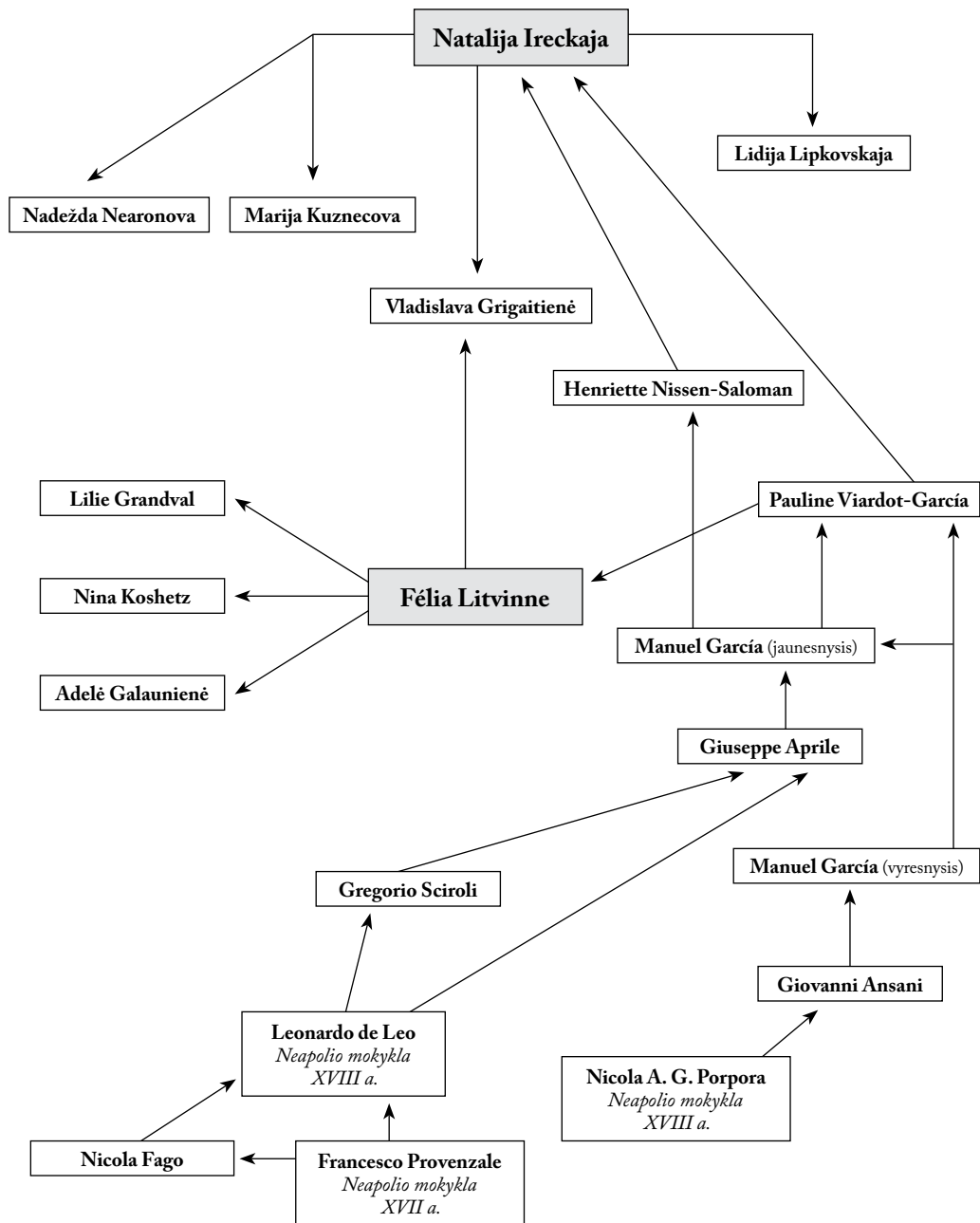
iškilius verdiškasis baritonas Felice Varesi – pirmasis Macbethas, Rigoletto, Germont'as; šiuolaikinės vokalo pedagogikos pagrindėjai – Milano konservatorijos profesorius Francesco Lamperti ir Manuelis García (jaunesnysis), profesoriavęs Paryžiaus konservatorijoje ir Londono karališkojoje muzikos akademijoje; unikalaus, nepriekaištingai išlavinto balso dainininkė Viardot-García, puoselėjusi García'ų šeimos vokalo kultūros tradicijas; vienas paskutinių *bel canto* virtuozų Camille Everardi; viena ryškiausių savo laikmečio Isoldos vaidmens (Wagnerio operoje *Tristan und Isolde*) atlikėjų, išskirtinis dramatinis sopranas Litvinne (žr. 1 schemą).

Aiškėja, kad kai kurios Valstybės teatre gastroliavusios užsienio dainininkės tiesiogiai perėmė garsių XX a. pedagogų vokalo kultūros paveldą: Barsova, Koshetz, Sokil perėmė iš Masetti (Sokil ir Masetti skyrė viena karta); Čerkaskaja – iš Ferni-Giraldoni; Koshetz, Grandval – iš Litvinne; Lipkovskaja, Kuznecova (Maria Kousnezoff-Masset) – iš Ireckajos. Taip pat išsigrnyina bendri lietuvių operos (Grigaitienė, Nezabitauskaitė-Galaunienė) ir užsienio sopranų (Lipkovskaja, Kuznecova, Koshetz, Grandval) vokalo mokyklų kilmės ryšiai, identiškos ištakos (žr. 2 schemą). Be to, svarbu pažymėti, kad Čerkaskaja, dėstydamą Lietuvoje, pasidalijo savo vokalinės kultūros paveldu su būsimais lietuvių operos solistais, tarp jų yra ir sopranai Dambrauskaitė, Augaitytė (abi dainininkės studijas pradėjo Klaipėdos muzikos mokykloje pas Čerkaskają).

Nagrinėjant archyvų dokumentus paaiškėjo, kad gastrolių organizavimas buvo komplikotas – pagal tuometę tvarką, sutaręs su gastrolieriumi honoraro dydį, Valstybės teatras turėjo gauti Švietimo ministerijos ir Valstybės kontrolės sutikimą. Dėl to pasitaikydavo atvejų, kad žlugdavo svarbios, jau suderėtos gastrolės. Kita vertus, gastroles organizuoti padėjo įvairios Lietuvoje ir užsienyje veikusios draugijos, ambasados, gastrolių agentūros. Ypač aktyviai (nuo 1935 m.) Valstybės teatras bendradarbiavo su Rygoje įsikūrusia Benjamino Levito agentūra.

Gastrolierių pasirinkimą lėmė Valstybės teatro finansinės galimybės. Dėl to nebuvo realizuota unikali proga operos spektaklyje išgirsti to meto įžymybę Toti Dal Monte. Tačiau kartais komerciniais tikslais buvo siekiama solidžiau pristatyti plačiajai operos gerbėjų auditorijai mažiau žinomas solistes. Pavyzdžiui, Jarboro buvo anonsuota kaip Čikagos operos primadona, nors tuo metu dainavo Europos teatruose, Teiko Kiwa – kaip Tokijo imperatoriškojo teatro solistė. Siekiant sukurti didesnę įspūdį, akcentuota rasinė dainininkių priklausomybė. Gastrolių organizatorių susirašinėjimas liudija, kad galėjo būti pakeisti numatyti vaidmenys ir (ar) patikslinama sutarta spektaklio data, prireikus pratęsimos gastrolės.

Užsienio operos solisčių sopranų gastrolių reikšmę galima vertinti keliais pagrindiniais požiūriais. Pirma, aukšto lygio atlikėjų pasirodymai skatino kelti operos trupės

2 schema. Sopranų vokalo mokyklų bendri kilmės ryšiai ir iššakos

profesionalumo lygį, rodė pavyzdį Kauno muzikos mokyklos (vėliau Kauno konservatorijos) dainavimo klasių mokiniam. Antra, supažindino Valstybės teatro publiką su garsiomis kitų Europos tautų atlikėjomis ir pristatė kitų civilizacijų atstoves, jų savitumą, operos žanro sampratą. Žiūrovai galėjo išgirsti ir išvysti unikalias, rasiniu originalumu paženklintas klasikinių operos personažų interpretacijas. Trečia, per įtakingas gastrolieres buvo siekiama užmegzti glaudesnius ryšius su Europos kultūros centrais. Ketvirta, svarbus finansinis gastrolių organizavimo suinteresuotumas: užsienio operos solistų, kurių didelę dalį sudarė sopranai, pasirodymai Valstybės teatrui buvo labai naudingi.

Įteikta 2023 10 30
Priimta 2023 11 25

LITERATŪRA

- Bruveris, J. Operos pakilimo metai. *Lietuvių teatro istorija*. I knyga. 1929–1935, sudarytoja A. Girdziuskaitė. Vilnius: Gervelė, 2000, p. 332–380.
- Bruveris, J. Opera. *Lietuvos muzikos istorija*. II knyga: *Nepriklausomybės metai. 1918–1940*, sudarytojas A. J. Ambrasas. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2009, p. 117–157.
- De Los Santos, E. *Western Vocalism in 20th Century Philippine Music*. A Dissertation. Hiroshima: Elisabeth University of Music, 2017, p. 38–42. Prieiga per internetą: http://www.eum.ac.jp/graduate_school/20170519otus6.pdf [žiūrėta 2022 06 10].
- Johns, R. L. Caterina Jarboro. *Notable Black American Women*, Book II. Ed. Smith J. C. Detroit: Gale Research, 1996, p. 326–328. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt> [žiūrėta 2022 05 05].
- Vladas Jakubėnas. Straipsniai ir recenzijos*. I–II knygos, sudarytoja L. Venclauskienė. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 1994.
- Пружанский, А. *Отечественные певицы 1750–1917*. Москва, 1991. Изд. II, испр. и доп. Москва, 2008.

ŠALTINIAI

- Bendorius, J. Nadieždos Nearonovos koncertas. *Lietuvos aidas*, 1928 m. gegužės 10 d., Nr. 81 (295), p. 7.
- Čikagos operos primadonos negrės K. Jarboro koncertas sausio 21 d. *Lietuvos žinios*, 1936 m. sausio 20 d., p. 6.
- Čikagos operos artistės negrės Jarboro koncertas rytoj. *Lietuvos žinios*, 1937 m. birželio 3 d., Nr. 122, p. 10.
- Dainininkė negrė Jarboro į Marijampolę ir į Alytų. *Lietuvos žinios*, 1937 m. birželio 4 d.
- Garsioji Toti Dal Monte koncertuoja Kaune. *Lietuvos žinios*, 1937 m. gegužės 29 d., Nr. 118, p. 8.
- Jarboro koncertas Vasaros teatre. *Lietuvos žinios*, 1937 m. birželio 2 d., Nr. 121, p. 7.
- K., J. [Kardelis, Jonas]. Aida be grimo. P[onionis] Jarboro gastrolė. *Lietuvos žinios*, 1936 m. sausio 28 d., p. 7.
- Kardelis, J. Katrinos Jarboro koncertas. *Lietuvos žinios*, 1936 m. sausio 22 d., p. 7.

- Kardelis, J. P. Darlys-Drangeliene – Aida. Kongresinis „Aidos“ spektaklis. *Lietuvos žinios*, 1935 m. rugpjūčio 17 d., p. 7.
- Kardelis, J. E. Turska-Bandrowska – Traviata. *Lietuvos žinios*, 1939 m. birželio 5 d., Nr. 125, p. 6.
- Kardelis, J. Teatro menininkai. Paris, 1937.V.21. *Lietuvos žinios*, 1937 m. gegužės 25 d., Nr. 115, p. 4.
- Kutsch, K.-J., Riemen, L. *Großes Sängerlexikon*. T. I–VII. München: K. G. Saur Verlag, 2003.
- Negrė Jarboro pravažiudama dainuos Tauragėje. *Lietuvos žinios*, 1937 m. gegužės 28 d., Nr. 117, p. 7.
- Negrė Jarboro koncertuos Vasaros teatre. *Lietuvos žinios*, 1937 m. birželio 1 d., Nr. 120, p. 8.
- Teiko Kiwa in Demand. *Musical Courier*. 1927 rugpjūčio 18 d., T. 95, Nr. 7, p. 28. Prieiga per internetą: https://archive.org/details/sim_music-magazine-and-musical-courier_1927-08-18_95_7/page/28/mode/2up?q=Teiko+Kiwa [žiūrėta 2022 04 05].
- Toti Dal Monte šiandien dainuoja Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*, 1937 m. gegužės 31 d. Nr. 119, p. 8.
- Valstybės teatro operos ir baleto programų sąvadas. 1920–1940*, sudarytoja L. Kiauleikytė. Vilnius: Lietuvos archyvų generalinė direkcija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 1992.
- Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*, 1937 m. gegužės 28 d., Nr. 117, p. 7.
- Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*, 1937 m. gegužės 29 d., Nr. 118, p. 11.
- Valstybės teatre. *Lietuvos žinios*, 1937 m. birželio 2 d., Nr. 121, p. 7.
- Valstybės teatras [*Aidos* spektaklio anonsas]. *Lietuvos žinios*, 1936 m. sausio 18 d., p. 9.

ARCHYVINIAI ŠALTINIAI*

Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA):

- Čerkaskaja-Paleček Marijana. Asmens byla. F. 391, ap. 7, b. 1002.

Lietuvos literatūros ir meno archyvas (LLMA):

- Operos spektaklių programos. F. 101, ap. 1, b. 90, 97.
- Valstybės teatro koncertų programos. F. 101, ap. 1, b. 92.
- Valstybės teatro direkcijos susirašinėjimas užsienio artistų gastrolių ir bendradarbiavimo reikalais. F. 101, ap. 1, b. 104–105, 107–110, 116–117, 119, 125, 128.
- Valstybės teatras. Operos darbo dienynai. F. 101, ap. 1, b. 131–132, 134–138.
- Wanda Hendrichówna. Asmens byla. F. 109, ap. 3, b. 139.

* Konkrečius dokumentus žr. išnašose.

Touring of foreign opera soloists at the State Theatre: personalia and identification of vocal schools. Part II

SUMMARY. The article consists of two parts.¹ This (second) part of the article presents foreign sopranos who sang in opera performances at the State Theatre in Kaunas in 1924–1940. When identifying the touring artists, it turned out that as many as 21 of the 55 singers were sopranos. Soloists came from European countries, the United States of America, Japan and the Philippines. The singers' voices belonged to various subcategories, from dramatic to coloratura soprano (which determined the selection of performances for the tours). Most of the time, foreign sopranos performed parts in operas by G. Verdi, G. Puccini, Ch. Gounod and P. Tchaikovsky.

The choice of touring artists was determined by the financial possibilities of the State Theatre, so the unique opportunity to hear the celebrity of that time, Toti Dal Monte, in an opera performance was not realised. Only the soloist's concert took place (in 1937), which was organised by the impresario Benjamin Levitas.

The vocal education, creative activity, performance reviews and voice recordings of the foreign sopranos who toured the State Theatre testify to their high professional level. Examining the schools that different soloists followed reveals genealogical lines important for the development of European vocal art (see diagram 1). Some genealogical lines go back to the 18th century and mid-17th century Naples – the beginning of the Italian bel canto school. Common connections and identical origins of the Lithuanian and foreign opera soprano vocal schools become clear (see diagram 2).

The performances of high-level foreign sopranos stimulated an increase in the professionalism of the State Theatre opera troupe and set an example for the students of the singing classes of the Kaunas Music School (later known as the Kaunas Conservatory). The audience of the State Theatre had the opportunity to get to know not only famous European opera soloists, but also sopranos representing other civilisations, and hear and see unique interpretations of classical opera characters marked by racial originality. On the other hand, the aim of introducing foreign soloists was to establish closer relations with European cultural centres through influential touring artists. It should also be noted that the tours of foreign soloists were beneficial to the State Theatre from a financial point of view.

KEYWORDS:

State Theatre, foreign opera soloists (sopranos), Mariana Cherkaskaya, Teiko Kiwa, Luisa Tapales-Isang, Caterina Jarboro, Tatiana Menotti, Toti Dal Monte, Marguerite de Monsy, Lilie Grandval, Maria Sokil, Valeria Barsova, Nina Koshetz, Nadezhda Nearonova, Lidia Lipkovskaya, Barbara Darlys, Ewa Bandrowska-Turska, genealogical connections of vocal schools.

1 Read the first part of the article: Vainauskienė, T. Touring of foreign opera soloists at the State Theatre: personalia and identification of vocal schools. *Ars et Praxis*, 2022, No. 10, p. 45–63.